

Vítězslav Sommer, Vytváření „demokratického socialismu“. Stranická historiografie 50. a 60. let mezi stalinismem a reformním komunismem. Dizertační práce FF UK, Praha 2010, 395 s.

Posudek dizertační práce:

Marxistická či marxisticko-leninská historiografie v Československu je dosud poměrně opomíjeným tématem, o stranické historiografii to pak platí téměř absolutně – proto zaujaly již dílčí texty Vítězslava Sommera, jenž nyní přichází se syntetickým pohledem na dvacetiletí vývoje historiografie dělnického hnutí a KSČ v tak exponované době, jakou padesátá a šedesátá léta uplynulého století byla – naopak normalizace i do této oblasti historiografie vnášela jakési „zmrtvění“. V tomto směru je nutné poznamenat hned v úvodu posudku, že Vítězslav Sommer dobře zvolil periodizační mezníky, jimiž vymezil své téma, neboť opravdu jde o období, ve kterém stranické dějepisectví prodělalo výrazný vývoj na cestě ke zvědečtění své produkce.

Vstupní kapitola práce přibližuje metodologická východiska, jichž se Vítězslav Sommer ve své práci přidrží, v tomto ohledu zejména dokonale využil práce Thomase S. Kuhna, jeho úvahy o vědeckých revolucích a proměnách paradigmatu, na jejichž základě vystavěl příběh zvědečt'ování stranické historiografie. Místy se zdá, že autor má blízko i ke Geertzovu hustému „popisu“, ovšem dokáže si od něho uchovat dostatečný odstup, aby byla patrná hodnotová stanoviska, z nichž on sám tematiku přehlíží. Přesto je – podle mého názoru – jednoznačně třeba rozlišovat mezi vědou a politikou/ideologií (s. 35), protože v souladu s Jiřím Přibáněm soudím, že „... věda je možná pouze tehdy, pokud její vnitřní kritéria pravdivosti a omylu nejsou odvozena od nějaké oficiální, politicky vynutitelné ideologie“ (Komunistické právo v Československu, Brno 2009, s. 58); věda musí mít kritéria pravdivosti nastavena jako hledání skutečnosti, byť s vědomím toho, že pravda je relativní – ideologická předpojatost vědecké bádání výrazně problematizuje, zejména v případě, že si straničtí historikové pochybnosti – výslovně v padesátých letech – nepřipouštěli, ba dokonce byli ochotni upravovat fakta, jak ostatně Vítězslav Sommer dokládá. V tomto směru je samozřejmě hodnocení stranické historiografie, která si nárokovala podíl na politickém

rozhodování ÚV KSČ, velmi obtížné, je tudíž třeba ocenit, že se ho Vítězslav Sommer zhostil v celé dizertační práci se ctí.

Stěžejní části práce jsou tvořeny třemi vnitřně strukturovanými kapitolami, které zároveň představují periodizační mezníky stranické historiografie ve sledovaném období. Od muzealizace nově utvářené „paměti“ a vylučování spisů odporujících dobovému kánonu z vědy i knihoven se přesouváme k zvědečťování pohledu na minulost v procesu destalinizace, kdy stěžejní role připadne Ústavu dějin KSČ a také Vysoké škole stranické (včetně proměn názvů těchto institucí, jež práce podchycuje a zároveň osvětluje v dobových souvislostech), a konečně do šedesátých let, kdy i stranickou historiografii zasáhne vlna reforem, snad lze říci i revizionismu, třebaže tu vždy byla jistá snaha vycházet s ÚV KSČ, i různá křídla a proudy stranické historiografie hledala oporu v nejvyšších stranických kruzích.

Předložená práce přibližuje fungování stranických institucí, jejich publikační výstupy a platformy (mj. sborníky a časopisy, „učebnice“ dějin KSČ), ale zároveň také spory, které uvnitř stranické historiografie byly, někdy více a někdy méně otevřené, přesto zřetelné. V tomto směru se autorovi podařilo vystihnout i generační problematiku, která se spory souvisela – „zasloužilí“ soudruzi bez vědeckých schopností (někdy i vzdělání) se postupně stávají pro mladé badatele překážkou v jejich vědeckém rozletu, ale konec konců i v samotném působení v daných institucích.

Při této příležitosti nelze nezmínit, že leckdy tu jsou zmiňovány i rané kariéry dosud publikujících historiků moderních dějin, přičemž někteří z nich by asi přešli tuto fázi svého působení raději mlčením, nicméně Vítězslav Sommer dokázal i takováto témata pojednat s odpovídající erudiicí; nepochybně tu přispěl např. k objasnění kariéry Čestmíra Amorta, zásluhu má i na výkladu Československého výboru pro dějiny protifašistického odboje, Komise pro dějiny závodů atd. Mnoho otázek samozřejmě mohl autor v takto syntetizujícím podání jen nastínit, proto je před ním celá řada badatelských možností, kam se dále ve výzkumu této problematiky ubírat, jak v oblasti daného časového úseku, tak případně i za něj (také např. činnost Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ v éře normalizace by do budoucna stála za výzkum).

Na práci kromě jejího značného vědeckého přínosu oceňuji i její formální kvality, promyšlenou strukturu, přesné definování používaných termínů, kultivovaný

jazyk, v němž míra překlepů či chyb je relativně malá, výbornou znalost pramenů a literatury k tématu. Snad v případě, že by práci chtěl publikovat – což určitě doporučuji – bych měl několik připomínek, jejichž zapracování by mohl Vítězslav Sommer zvážit. Při zmínkách o Pavlu Reimanovi před rokem 1938, resp. 1945, bych doporučoval minimálně připomenout jeho původní jméno, pod nímž tehdy také publikoval (Paul Reimann). Vedle toho si jsem samozřejmě vědom, jak obtížné je při takto rozsáhlém tématu přesně vystihnout podíl zobecňujících pasáží a konkrétního materiálu tak, aby nebyl pouhou ilustrací, ale přesto by někde spisu čtenářsky prospělo větší zobecnění na úkor popisnosti.

Osobně pak mám jeden dotaz do diskuse. Z hlediska historiografie východního bloku, jejího zvědečtění, se mi zdá jako podstatný okamžik příprava – a následně samozřejmě účast – na X. mezinárodní kongres historických věd v Římě roku 1955, kdy se pod vedením sovětských historiků jednoznačně rozhodnou pro věcnou argumentaci a opuštění dokazování pravdivosti svých tvrzení citáty z „klasiků“ – Marxe, Engelse, Lenina, Stalina a v našem prostředí Gottwalda. Tato mezinárodní zkušenost, setkání se západní historiografií, byla poměrně zásadní pro změnu myšlení některých československých historiků. Zajímalo by mě, zda lze hledat nějaký podobný (západní) vliv na stranickou historiografii již v padesátých letech, či zda je to až záležitost let šedesátých, výzkumu protifašistického odboje, o němž se samozřejmě Vítězslav Sommer ve své práci erudovaně zmiňuje.

Závěrečné shrnutí mého posudku vyznívá jednoznačně. Dizertační práci Vítězslava Sommera jako velmi přínosný spis k problematice marxistické historiografie, zejména stranického dějepisectví v 50. a 60. letech 20. století, plně splňující nároky na vědecké kvalifikační práce, s potěšením **doporučuji k obhajobě**.

doc. PhDr. Břhumil Jiroušek, Dr.

Radošovice 18. prosince 2010